

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY. CRIMINAL AND PENAL LAW

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-39>

ДО ПИТАННЯ ПРО ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ І ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ ЗА ПРОЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Акімов М. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Робоча група з питань розвитку кримінального права вже тривалий час працює над проєктом Кримінального кодексу (далі – КК) України. Не ставлячи під сумнів потребу удосконалення вітчизняного закону про кримінальну відповідальність, слід зауважити, що певні запропоновані до закріплення у ньому новації вельми неоднозначно сприймаються науковцями-криміналістами та практиками, викликаючи вже на підготовчій стадії критичні зауваження та заперечення. До кола таких дискусійних питань належить, зокрема, і проблема, про яку йтиметься нижче.

Проєкт нового КК України (станом на 25 липня 2021 року) [1] передбачає, серед інших, Розділ 4.5 «Злочини проти волі людини» книги 4 «Злочини проти прав людини» Особливої частини. Варто наголосити, що в даному аспекті проєкт наслідує чинний закон про кримінальну відповідальність (розділ III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» Особливої частини КК України 2001 року [2]). У свою чергу останній з'явився у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність вперше – відповідні норми раніше містилися у главі III «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи» Особливої частини КК УРСР 1960 р. [3].

Відтак об'єктом злочинів, передбачених вказаним розділом (главою), виступають (виступали та виступатимуть) воля, честь та гідність особи. Виокремлення низки відповідних норм у даний розділ обумовлене реалізацією положень ст. 3 Конституції України у частини обов'язку держави утверджувати та забезпечувати права і свободи людини, її

недоторканість і безпеку, честь і гідність, ст. 28 Конституції України про право кожного на повагу до його гідності та про заборону жорстокого, нелюдського або такого, що принижує його гідність, поводження, ст. 29 Конституції України щодо про право кожного на свободу та особисту недоторканість, ст. 33 Конституції України про право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання та про право вільно залишати територію України [4].

Природно, що можливість вільного розвитку особистості, повноцінна реалізація прав, свобод та законних інтересів кожного є основою побудови та нормального існування громадянського суспільства. Саме це і обумовило запровадження кримінально-правової охорони цих закріплених Основним Законом нашої держави прав і свобод.

Водночас вважаємо за потрібне зупинитись на тому, на що, вірогідно, не звернули належної уваги розробники проєкту КК України. У Конституції України вжито поняття «свобода» (у контексті особистої, пересування, вибору місця перебування, а також слова, зібрань тощо). Натомість і попередній, і чинний КК України, і проєкт, що розробляється, декларують кримінально-правову охорону «волі».

Чи є ці поняття тотожними? Чи достатньо вони відповідають одне одному? Вчені-криміналісти відповідають негативно на ці запитання. О. О. Володіна вказує, що між конституційним поняттям «свобода» та кримінально-правовим визначенням низки протиправних діянь як вчинених «проти волі особи» наявна термінологічна невідповідність [5, с. 8]; М. К. Гнетнев та І. В. Сінгаївська стверджують, що діяння, передбачені розділом III Особливої частини КК України, посягають на гарантовану Конституцією України можливість реалізації свободи та особистої недоторканності, права на невтручання в особисте життя людини, свободу пересування і право на вільний вибір місця проживання та перебування [6, с. 45].

Аналіз висловлених стосовно зазначеного точок зору дозволяє визначити, що свобода – це суб'єктивна можливість фізичної особи здійснювати на власний розсуд певну активну чи пасивну поведінку (діяти або бездіяти) відповідно до наявних у неї конституційних прав та свобод. Натомість воля – це здатність фізичної особи до обрання мети власної діяльності та концентрації зусиль (фізичних, моральних тощо), необхідних для її досягнення. Отже, робимо висновок: чинний закон про кримінальну відповідальність замість забезпечує правову охорону суб'єктивної можливості особи робити (чи не робити) щось, що ґрунтується на її конституційних правах та свободах, лише тоді, коли особа визначає для себе певну мету і прагне її досягти.

І це при тому, що ст. 21 Конституції України закріплює невідчужуваність та непорушність прав і свобод людини, а ст. 23 проголошує право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей [4]. Іншими словами, ніхто не уповноважений визначати (зокрема, зменшувати) правову охорону певної соціальної цінності, що передбачена як така Основним Законом. Права та свободи повинні охоронятися в цілому та в повному обсязі, навіть якщо особа не вчиняє певних дій, спрямованих на їх реалізацію.

Підбиваючи підсумки, слід констатувати, що конституційно-правове поняття «свобода» та кримінально-правове поняття «воля» різні за змістом. При цьому «свобода» ієрархічно вища, ніж «воля», адже згідно ст. 8 Конституції України остання має найвищу юридичну силу, і всі інші закони та нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй [4]. Більше того, і ст. 3 чинного КК України [2], і ст. 1.1.1 проекту нового КК України [1] передбачають, що закон про кримінальну відповідальність ґрунтується на Конституції України. З огляду на це вважаємо за необхідне наголосити на потребі приведення термінології проекту КК України у відповідність до Конституції України шляхом використання у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність конституційно закріпленого (та більш точного за змістом) терміну «свобода» замість поняття «воля».

Література:

1. Проект Кримінального кодексу України (підготовлений робочою групою з питань розвитку кримінального права) : текст станом на 25 липня 2021 року. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/08/12/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-25-07-2021-1.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.09.2021).

3. Кримінальний кодекс України : Закон від 28 грудня 1960 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text> (дата звернення: 22.09.2021).

4. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.09.2021).

5. Володіна О. О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.

6. Гнетнев М. К., Сінгаївська І. В. Про ключові аспекти кваліфікації злочинів, передбачених статтями 146 і 147 КК України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 44–53.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-40>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

Томчук І. О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола*

Хлипавка В. І.

*здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Приватне життя та особиста недоторканість є основою правового статусу особи у суспільстві та державі. Україна розпочала демократичні перетворення шляхом посилення контролю за захистом приватного життя своїх громадян, а також удосконалення законодавства у сфері відповідальності за порушення одного із основних засад демократичної держави.

Питанням кваліфікації кримінального правопорушення «Порушення недоторканості приватного життя» впродовж останніх років присвячені праці таких науковців як Сосніна О.В., Мацура Н.А., Матвійчук В.В., Савченко А.В., Тавлуй О. та ін. Проте і надалі залишаються невирішеними окремі питання відмежування даного кримінального проступку від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Відповідно до статті 182 Кримінального кодексу України (далі – КК України) кримінально караними є такі дії: «незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями цього Кодексу» [1]. Таким чином, предметом цього кримінального правопорушення є конфіденційна інформація. До такої інформації про особу належать ті відомості, які становлять особисту чи сімейну таємницю особи.